

О КОСМИЧКИМ ВИЗИЈАМА МИЛИЋА ОД МАЧВЕ

У појединим лексикографским изворима Милић од Мачве (Станковић Милић, 1934–2002) се помиње и представља понајпре као сликар, а потом и песник⁵¹⁹ и есејиста,⁵²⁰ али и писац расправа,⁵²¹ манифеста,⁵²² самосвојне енциклопедије,⁵²³ епистоларних текстова,⁵²⁴ изузетних вернисажа (свечано отварања изложби). Гласовиту и изазовну језичку расправу *Сораби*, из 1981, која је усталасала нашу јавност, Милић пише као сликар, историчар и језикословац, са студијским

519 *Ко је ко – Писци из Југославије* (приредио Милисав Савић), Ошишани јеж, Београд, 1994, стр. 156-157.

520 Исто, стр. 156.

521 Расправа се означава и именује и као трактат и има циљ да образложи одређене тезе, понекад у полемичком дискурсу. Поред књижевности, може се односити и на историјске, опште хуманистичке и друге проблеме, укључујући ту и егзактне науке. За Милићев приступ је вредно помена да се порекло расправе налазило у хришћанским трактатима, који су му у понечему били блиски.

522 Тај вид прокламовања ликовних програмских начела и радикалног противстављања владајућим уметничким конвенцијама, у духу авангардних тежњи, одговарао је његовом бујном темпераменту и оштром, борбеном и полемичком духу. У експлицитним теоријским исказима тежио је афирмацији оригиналних сликарских и националних погледа и схватања.

523 Спис са историјатом отворених питања и проблема, са бројним подацима и смелим тумачењима, уз одговарајућу документацију. Милићева енциклопедија произилази из индивидуалне концепције, историјских схватања и система погледа.

524 Сликарски поетична писма, особено срочена, у тону обраћања и егзотичних разматрања поетолошких, историјских, филозофских и националних аспеката.

претензијама и тежњом ка извесној атрактивности и својеврсној документарности, као и са наглашеном субјективношћу и елементима ефемерности. То у великој мери важи и за расправу *Косовски бој у Герасимовом летопису* (1989), са својственим му историјским углом гледања, у којој смело захвата митска и фолклорна питања истражујући дубоке и древне корене српског национа.

У манифесту *Нови реализам и национална уметност* полази од кинеске крилатице: *Нека цветају сви цветови*, уз наглашавање да треба заливати оне „чији је корен укопан у традицији“. Иако суоснивач групе *Медијала*, он се према њој односи са прекором, замерајући јој можда мало неоправдано, из личног поетичког угла, да није дала довољно резултата. Сматрао је корисним „да се са медијалом удружено поведе одлучна борба против *обесних Европејаца* што сликају по рецепту *обавештености* из западне Европе“. Аутобиографски интонирана *Повјесница Милића од Мачве*, у појединим деловима садржи такође елементе манифестно-програмског карактера.

Дело *Од Лепенског Вира до српске веданте* (1991) сам Милић од Мачве одређује као *енциклопедију*. У њој су присутна својеврсна сажета објашњења и тумачења, и појмови што их, уместо тима стручњака, образлаже сам аутор; ову, од њега самог названу енциклопедију, публикује Милић лично, потврђујућу и на тај начин епитет који му неодолјиво припада: Био је и остаје вечна и особена инспирација од националног значаја.

Наш славан и изнад свега оригинални уметник, склон једној врсти необичног понашања, па и самообожавања и истицања свог *ја*, писао је сваковрсна провокативна писма, у којима се обраћао јавности поводом најразличитијих друштвених, моралних, естетско-поетолошких и других тема. У њима су, као и у интервјуима, доминирали изазовни и екстравагантни ставови, погледи, полемичка виђења.

Крајем децембра 1999. године *Васиона* је објавила подужи текст Милана С. Димитријевића о распеваним астрално-космичким визијама Милића од Мачве, његову песму *Шпијун звезда – ја Ледени са Звездаре*⁵²⁵ и на корици снимак прекрасне слике овог уметника *Космодром на Гардошу*. У уводном делу Димитријевић пише о првом доласку у Милићево здање на Звездари – *Кула на седам ветрова*, 19. јануара 1999. године, и о разлозима посете.

У почетном делу текста о астрално-поетским визијама Милића од Мачве⁵²⁶, Димитријевић пише о разлозима посете уметниковом дому на Звездари, помињући пријатеље са којима му иде у походе (Лука Поповић, Владимир Јанковић), њихове функције, као и мало знану чињеницу да је велики сликар председник Друштва српско-бугарског пријатељства. Ту Милан указује на дивљење Милићевим слика у манастиру Студеница, у Вождовачкој цркви и другде, обавештавајући узгред читаоце *Васионе* о делићу уметниковог опуса, али и важној међународној улози коју је вршио.

525 М. С. Димитријевић, *Космичке визије Милића од Мачве*, „Васиона“, 1999, год. XLVII, књ. XI, бр. 5, стр. 142-144, и IV стр. корица.

526 М.С. Димитријевић, *Космичке визије Милића од Мачве*, „Васиона“, 1999, XLVII, 5, стр. 142-143. Прва посета *Кули на седам ветрова* догодила се мразне зимске вечери, 19. јануара 1999.

У наставку, М. С. Димитријевић складно описује атмосферу у Милиће-вом оригиналном здању/кули, његова интересовања за астрономске феномене, као и део библиотеке са уметничким књигама. Сликарева кућа је изгледала као права *галерија слика* у којој је Милић свакој појединости, „сваком комаду намештаја, свакој ствари, удахнуо нешто своје, украсивши је на необичан и оригиналан начин, који плени пажњу...” И из свега издваја чаровитост коју су давали гроздови што су висили као украс, „јабуке и остало воће, распоређено са пажњом и укусом наоколо...” У томе је наш астроном видео сликареву тесну и присну повезаност са природом.

При читавању овог дела текста, Димитријевић, живо се сећајући, напомиње: да им је Милић од Мачве, у фолклорном смислу, скренуо пажњу да су грождје, воће и клипови кукуруза што посвуда висе са таванице – *евенке*!

Са интересовањем смо га питали шта то значи? Са осмехом нам је, показујући руком на евенке, одговорио:

– *То је код нас у Мачви народни обичај, да евенке тако окачене стоје преко зиме* – сећа се и појашњава астроном Милан.

Тим поводом консултујемо велики *Речник САНУ*, где се *евенка* одређује као а. „кита од виновог пружа са грождем које се оставља да се суши“; б. „два кукурузна клипа спојена комушама која се остављају да се суше ради семена“.⁵²⁷

У Милићевој самосвојној *Кули* – здању, према речима нашег астронома, све је одавало осећај присне *повезаности са природом* из које се увек изнова рађа, настаје и препорађа према закономерностима које у њој пребивају. Уметник је госте задржао на вечери коју је сам готовио, „седећи испод огромне фотографије свога оца Радована, снимљеног као младог српског војника“, који као да је вазда присутан поред њега и гостију са којима се дружи. При том се живо распитивао и интересовао о будућности Сунца, Звезда и васионе и све то записивао у велику свеску. Посебно га је занимао период „када Сунце постане бели патуљак и почне да се хлади до коначне фазе црног патуљка“. Изузетно га је привлачила и зазивала сложена визија црног патуљка, црног Сунца која је подстицала и будила његову богату и разиграну имагинативност.

Присутне је веома изненадила красна слика на којој је дочаран Спејс шатл и Јупитер са великом црвеном мрљом „постављеном на право место где треба да буде“ – оцењује астроном Димитријевић. Госте је неочекивано зачудио већи број Милићевих објављених књига, различитих жанрова и привлачног, атрактивног изгледа. Издвојио је најлепше и даровао их као поклон Астрономској опсерваторији. Накнадно смо остварили увид, избележили њихова имена и посвете:

Наредног дана (20. I 1999) Милић од Мачве је посетио Опсерваторију коју је пажљиво разгледао дивећи се њеном изгледу, значају и лепоти. Приликом тог обиласка поново је записивао све оно што га је занимало у повећу свеску, која се можда чува у његовој личној архиви и може да укаже на природу и карактер његових тадашњих интересовања за астрономске појединости.

⁵²⁷ *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књ. V, САНУ, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1968, стр. 133.

После непуних месец и по (13. II 1999) уследила је друга посета Милићу од Мачве, у друштву бугарских колега Катје и Милче Цветкова, заједно са Луком Поповићем. Разлог посете је био упознавање са председником Друштва српско-бугарског пријатељства и разговор о додирним интересовањима у астрономији. Великог сликара Милића затекли су са капом особеног изгледа у рукама, поред поменуте слике са Спејс шатлом. Тада је код Димитријевића сазрела благотворна одлука да *Васиону* украси прикладном сликом са астралним мотивима, како би чланови Друштва и сви други читаоци „могли да уживају у космичким визијама“ овог великог уметника.

У циљу реализације овог наума, Лука Поповић, један од најближих Миланових сарадника, замолио је Јована Грујића да скупа пођу код сликара Милића како би се начинила фотографија оних дела која дочаравају ликовно распеване представе о васиони. То се догодило 14. октобра 1999. године, у време припреме новог броја тада радо читаног часописа.

У наставку поменутог и врло корисног чланка, који открива пуно нових детаља из живота, начина рада, именовања слика и понашања, небеског сликара Милића, наш астроном описује занимљив визуелни приказ што су видели прилазећи Кули на седам ветрова. Пажњу им је привукао нови ликовни детаљ на зиду: слика у облику грба ком се у средишту налазила купола великог рефрактора. Посетиоцима је одмах било јасно да је то Милићева визија грба Звездаре, са сазвежђем Великог медведа. Непосредно после срдечног дочека, заједно са сликарем, почели су да бирају дела за фотографисање. Милан је понајвише желео да то буде слика са Јупитером и Спејс шатром, распитујући се како ју је уметник назвао, на шта је он узвратио да још није именована. Тада је астроном Димитријевић предложио да се назове „Јупитер над Араратом“, јер га је велика ледена громада са бродом на то подсећала. Милић је, после краћег дијалога „одлучио да је назове *Јупитер над леденим брегом* и то одмах уписао на полеђини слике – истиче Милан.⁵²⁸

У наредном моменту Милић се неочекивано појавио са новом сликом. – Погледајте ово, рекао је показујући је. „Видео сам ракету како полеће изнад Гардоша у Земуну и одмах схватио да она најбоље пристаје уз песме (...) јер су и слика и стихови везани не само за космичко, него и за нашу средину и наше људе“. Ангажовано-протестну певанију *Шпијун звезда – Ја Ледени са Звездаре*, насталу после забране од стране Месне заједнице „Северни булевар“ да држи телескоп и осматра небо, Димитријевић је претходно пронашао у Милићевој стихозбирци *Звездани четворопрег* (1998), а са задовољством је објавио у наставку поменутог чланка.

И пред овом новодонесеном сликом повео се разговор о њеном именовању. Успешан астроном се распитивао за њен назив. – Нема име, казао је сликар, додајући да ће га управо сада саопштити. – *Космодром на Гардошу* – Милан га

528 Даље наш песник и астроном наводи које је све слике, осим поменуте, снимио Јован Грујић: *Мистичне загонетке универзума*, *Левијатан и Бехелинг из Сунчевог дрвета*, *Детаљ Универзални зодијак са слика На утрини Бановог поља*, *Драстично буђење небулозе*, *Мудри Соломон и Евин извор*.

је предухитрио у томе. Слика и песник је у истом тренутку окренуо ово драматски узбудљиво дело, са кућама на Гардошу, исликаним углавном тамним галеом, беличастим прозрачењима у средишту и просветљеним небом изнад, и уписао речени назив.

Текст се завршава речима да и слика и стихови илуструју Милићева космичка надахнућа и визије, „кога са читаоцима *Васионе* везује заједничка љубав према лепотама звезданог неба и изазови које пружају чари универзума“.